

DIÁKRAGADVÁNYNÉV-VIZSGÁLATOK MAGYAR–SZLOVÁK KÉTNYELVŰ KÖRNYEZETBEN

BAUKO JÁNOS

1. A diákragadványnevek kutatásáról

A diákragadványnevek kutatása a felnőtt lakosság névrendszerének vizsgálatához képest sokkal később indult meg a magyar névtudományban. Elsőként KOVÁCS LÁSZLÓ (KOVÁCS 1956) foglalkozik a gyermekek ragadványneveivel *Debrecen-nyulasi gúnynevek* című tanulmányában (a dolgozat 1947-ben készült, de csak 1956-ban jelent meg).

Az iskolában használt ragadványnevek gyűjtésére KÁLMÁN BÉLA hívja fel a figyelmet *A nevek világa* c. könyvben (KÁLMÁN 1967). A fiatalabb nemzedék névadási szokásaira a 20. század 70-es éveiben figyelnek fel a névtudomány művelői. Sorra jelennek meg a diákok ragadványneveivel foglalkozó tanulmányok (I. BERÉNYI 1969, BACHÁT 1971, MIZSER 1971, GUTTMANN 1973, SZILÁGYI 1973, KISVÁRDAI 1974). Megélnkül az érdeklődés az ifjúság névállománya, névhasználata iránt.

BACHÁT LÁSZLÓ tollából olvasható az első olyan tanulmány, amely összehasonlítja a felnőttek és gyermekek ragadványnevei közötti különbségeket. A gyerekek ragadványnevei többnyire egyeleműek, érzelmi jellegűek, szóbeli formában élnek, változékonyak, rövid életűek, gyakran keletkeznek a család- és keresztnév elferdítéséből, egy gyerekhez több név is kapcsolódik (BACHÁT 1970: 130–134). A továbbiakban BACHÁT bebizonyítja fent említett állításait. Összegyűjti 30 általános iskola 4900 felső tagozatos diákjának több mint 10 000 ragadványnevét. A legfrekvenciáltabb névadási indítékokat önálló tanulmányokban tárgyalja (BACHÁT 1971, 1972).

Egy osztály ragadványnévanyagát elsőként MIZSER LAJOS vizsgálja (MIZSER 1972), s rámutat a diáknevek változékonyására. E nevek elhalásáról számol be tíz év múlva *A diáknevek életéről* c. tanulmányában: „A teljes névanyagnak az ötéves (érettségi) találkozón 13,4%-a, a tízévesen 9,6%-a volt használatos” (MIZSER 1982: 91).

Módszertani jellegű munkák is születnek, melyek megpróbálnak útmutatót adni a diákragadványnevek gyűjtéséhez (BERÉNYI 1972, BALOGH 1985).

A névtant és szociológiát csak kevesen ötvözték a kutatók közül (FÜLE 1990; HEGEDŰS 2001). HEGEDŰS ATTILA megállapítja, hogy „a név utalhat az egyénnek a csoportban elfoglalt helyére, utalhat a nevet viselő egyénnel szemben megnyilvánuló rokon-, illetőleg ellenszenvre” (HEGEDŰS 2001: 293).

KIS TAMÁS (KIS 1996) a társadalmi kiscsoportokban megszülető ragadványneveket *szlengneveknek* nevezi, s ezek altípusába sorolja a diákragadványneveket.

A diákok és a felnőtt lakosság ragadványneveinek egyidejű elemzésére és összehasonlítására vállalkozott SZABÓ LÁSZLÓ, aki *Az Őrség személynevei* c. kétkötetes dolgozatának utolsó fejezetében foglalkozik az iskolai ragadványnevekkel (SZABÓ 1990: 805–861). Hasonló vizsgálatot végzett BAUKO JÁNOS, aki egy szlovákiai magyar településen, Izsán, vetette össze a felnőttek és diákok ragadványnévrendszerét (BAUKO 2001: 108–139).

A tulajdonnevekkel foglalkozó elméleti munkák közül HAJDÚ MIHÁLY *Magyar tulajdonnevek* c. monográfiájában megkülönböztetett figyelmet szentel a diákneveknek (Hajdú 1994: 46–49). Összegyűjtésüket hasznosnak és érdekesnek tartja.

Komparatív vizsgálatot végzett KOVÁCSNÉ JÓZSEF MAGDA (KOVÁCSNÉ 1997), aki kiemeli, hogy ez a névcsoport is méltó a módszeres és szakszerű elemzésre. Saját gyűjtéseinek eredményeit veti össze 20 év elteltével, az 1975-ös és 1995-ös év szolgált az összehasonlítás alapjául.

A diákragadványnevek metaforikus voltára figyel fel BÍRÓ FERENC (BÍRÓ 2001). „A diáknevek stilisztikai töltetét nem a név lexikális szintje adja, hanem a lexémáknak a névben betöltött funkcionális-szerkezeti felhasználási módja és szerepe” (BÍRÓ 2001: 36).

A diákok ragadványnevei a számítógépes csevegőcsatornán ('interneten folytatott beszélgetés') azonosítónévként (nickname) is megjelenhetnek. Erről RAÁTZ JUDIT egyik tanulmányában olvashatunk (RAÁTZ 1999: 263).

A különféle iskolatípusok közül leggyakrabban az általános iskolába járó diákok névhasználatával foglalkoztak a szerzők (pl. BACHÁT 1970, GUTTMANN 1973). A középiskolásoknak már kisebb figyelmet szenteltek (pl. MIZSER 1971, BÍRÓ 1997). Az egyetemi diákok ragadványnévvilágával kapcsolatban csak egy tanulmányról van tudomásunk, melyben BAUKO JÁNOS (BAUKO 2003) a nyitrai Konstantin Egyetem magyar szakos hallgatói körében végzett felmérést.

2. A kutatás helyszíne és módszere

A kutatás helyszínéül több felvidéki magyar tannyelvű általános iskolát (Szlovákiában az általános iskola kifejezés helyett következetesen az alapiskola használatos) választottam. A gyűjtés öt Komáromi járásba tartozó községben folyt: Búcsón, Dunamocson, Hetényen, Izsán és Marcelházán. A diákragadványnevek gyűjtését kérdőíves módszerrel végeztem. A kérdőívet hatszáz diák töltötte ki, összesen 1063 ragadványnevet sikerült összegyűjteni. Vizsgálat alá vettem a névadás indítékát, a névvel kapcsolatos élmények (asszociációk) felidézését, a névadó személyét, a nevek életét, a név használati körét, a név iránti attitűdöt, a névalkotás fajtáit, a bilingvis környezet hatását a nevek állományára.

Terjedelmi okok miatt a teljes magyar névanyag bemutatására és elemzésére nincs lehetőségem, ezért a tanulmányban elsősorban azt vizsgálom, hogy a magyar–szlovák kétnyelvű környezet milyen mértékben hat a szlovákiai magyar diákok ragadványnév-használatára.

3. A diákragadványnevek megoszlása a névadás indítéka szerint

A névadás indítéka	I	D	H	M	B	Szám	%
I. A diák hivatalos nevével kapcsolatos	123	83	55	114	87	462	43,5
1. Családnévből alakult	63	52	21	77	44	257	24,2
2. Keresztnévből alakult	35	18	22	15	17	107	10,1
3. Becenéből alakult	21	10	12	17	10	70	6,6
4. Teljes névből alakult	4	3	-	5	16	28	2,6
II. Családtagok, rokonok nevére vonatkozó	23	11	13	7	6	60	5,6
III. Külső tulajdonságra utaló	83	55	23	56	21	238	22,4
IV. Belső tulajdonságra utaló	70	35	6	22	13	146	13,7
V. Eseményhez fűződő	15	9	7	7	6	44	4,1
VI. Egyéb életkörülményre utaló	4	5	-	1	-	10	1,0
VII. Ismeretlen	13	28	25	24	13	103	9,7
Összesen	331	226	129	231	146	1063	100

Kutatópontok: I (Izsa), D (Dunamocs), H (Hetény), M (Marcelháza), B (Búcs)

A diákragadványnevek színes névadási indítékokról tanúskodnak. Az összefoglaló táblázatból jól látszik, hogy a leggyakoribb névadási motívum a diákok hivatalos nevével kapcsolatos (43,5%). Ezen belül az első helyen a családnévből származó ragadványnevek állnak (24,2%). Ezt követik a külső tulajdonságra utalók (22,4%). A belső tulajdonságra utaló ragadványnevek (13,7%) valamivel megelőzik az ismeretlen eredetű csoportját (9,7%). Kisebbségi mértékben szolgál a névadás alapjául a családtagok, rokonok neve (5,6%), valamilyen esemény (4,1%) és egyéb életkörülmény (származás, lakóhely és vagyoni helyzet).

4. A kétnyelvű környezet hatása a ragadványnevek állományára (etimológiai vizsgálat)

A névanyag zöme magyar eredetű (1013 név, 95,3%), a szlovák etimonú nevek száma negyvenegy (3,8%). Az angol nyelvből hat (0,6%), a németből pedig három (0,3%) ragadványnév származik. A vizsgált alapiskolák összes diákja magyar anyanyelvű és magyar nemzetiségű. A szlovákiai magyar diákok magyardomináns kétnyelvűeknek tekinthetők. Jobban beszélik a magyar nyelvet, mint a szlovákot. A névanyag is azt mutatja, hogy a tanulók a magyar nyelvet részesítik előnyben a magyar–szlovák bilingvis nyelverületen. A gyűjtött korpusz a magyar etimonú ragadványnevek dominanciájára utal.

A kérdőívben különállóan is érdeklődtem afelől, van-e vagy volt-e szlovák ragadványneve az adatközlőnek. A következőkben a szlovák etimonú ragadványneveket a névadás indítéka alapján tárgyalom.

4.1. A diák hivatalos nevével kapcsolatos ragadványnevek

4.1.1. Családnévből alakult ragadványnevek: A családnév alakja hasonló hangzású 'értelmes' szavakat asszociálhat: Bircsák > *Burcsák* (szlk. burčák 'muri'), Czibor > *Cibula* (szlk. cibuľa 'hagyma'), Ďuríček > *Bugyíček* (szlk. budíček 'ébresztő'), Klimáček > *Miláček* (szlk. miláček 'kedvesem'), Szlovák > *Szloveszo* (szlk. sloveso 'ige'). Az említett ragadványnevek hangtani (fonetikai) asszociáció útján keletkeztek.

Jelentéstani (szemantikai) asszociációról akkor beszélhetünk, ha a névvel leíró családneve egy azonos jelentéskörbe tartozó szót konnotál az elnevezésben, s az válik ragadványnévvé. A köznévi eredetű *Bogár* családnév egy azonos jelentésmezőbe tartozó szlovák szót asszociált a névadóban, s elnevezte osztálytársát *Pavúknak* (szlk. pavúk 'pók'). Itt a

hiperonima (bogár): hiponima (pók) viszony figyelhető meg. Érdekes eset, amikor a magyar családnév (Sánta) egy – másik osztályba járó fiú által viselt – szlovák családnévet (*Nebehaj*) idéz fel. Egy *Sánta* családnévű diákot szólítanak *Nyebehaj* (szlk. *ne behaj* 'ne szaladj') ragadványnéven. A mozgással, járással összefüggő magyar családnév a névadóban egy azonos jelentésmezőbe tartozó (számára ismert) szlovák családnévet asszociált, amely funkcióváltás következtében lett ragadványnévvé.

A *Đurkovič* családnévben rejlő becenév (*Đurko* [gyurko] a *Juraj* 'György' tipikus szlovák becézője alapján) indukálta a *Gyurko* ragadványnév létrejöttét.

A magyar családnévet, illetve annak tövét lefordíthatják szlovák megfelelőjére: Németh > *Nyémęc* (szlk. *Nemec* 'német'), Orosz > *Rusz* (szlk. *Rus* 'orosz'), Szilvás > *Szlifyka* (szlk. *slivka* 'szilva'). Ennek ellenkezőjére is találhatunk példát, amikor a magyar ragadványnév a közszoói értelmű szlovák családnév tükörfordításával keletkezik: Gula > *Golyó*, *Nebehaj* > *Ne fuss!* A tükörfordítással létrejött ragadványneveket kalkneveknek nevezzük.

A ragadványnevek körében a névmagyarosítás azokban az esetekben figyelhető meg, amikor az idegen eredetű családnévet magyarosítják a névadók. Az utóbb említett kalkneveken kívül ide sorolható a *Csík* ragadványnév, amely a Moravčik családnév végződéséből alakult ki.

Az is megtörténhet, hogy a szlovák családnév egy hasonló hangzású magyar szót idéz fel először a névadóban, de a későbbiek során a ragadványnév egy újabb szlovák elemmel bővül. Az Uhrík családnévből származik az *Ugrik Zsaba* (szlk. *žaba* 'béka') ragadványnév. A második névelem létrejöttét két tényező befolyásolta: a névviselő lány (a szlovák szlengben használatos a *žaba* 'béka' szó 'lány' jelentésben) és a két névelem összekapcsolása értelmes predikatív szerkezetet eredményez 'ugrik a béka'. A hibrid kételemű ragadványnevet kódváltásként értelmezhetjük.

4.1.2. Kereszt- és becenévből alakult ragadványnevek: A kereszt-, illetve becenevek hangalakja is motiválhatja szlovák etimonú ragadványnév létrejöttét: Árpi, Márk > *Párki* (2x, szlk. *párky* 'virslí'), Bandika > *Bandaszka* (3x – három különböző alapiskolában fordult elő, szlk. *bandaska* 'marmonkanna'), Dominik > *Domcsek* (2x, szlk. *domček* 'házikó'), Iveta (az Iveta szlovák alakváltozata) > *Veta* (szlk. *veta* 'mondat'), Sanyika > *Szanitka* (szlk. *sanitka* 'mentőautó'), Matyo (Máté) > *Patyo* (a Patrik keresztnév tipikus szlovák becézője), Misi (Michaela) > *Mis* (szlk. *myš* [mis] 'egér'), Petra > *Petruzslen* (szlk. *petržen* 'petrezselyem'). Az utóbbi ragadványnévben megfigyelhetjük, hogy a szlovák szó közepén található négy mássalhangzó feloldására a második után egy magánhangzót ékelt a névhasználó, ami megkönnyítette a név kiejtését. A felsorolt nevek hangtani asszociáció útján keletkeztek, a kereszt- és becenevek nagyrészt hasonló hangzású közneveket aktiváltak a mentális lexikonban.

4.1.3. Család- és keresztnévből származó ragadványnév: A Marcsa Márk hivatalos névből jött létre fonetikai asszociációval a *Harcspárki* (szlk. *párky* 'virslí') hapax névösszetétel.

A névviselő hivatalos nevével kapcsolatos ragadványneveket B. GERGELY PIROSKA a névasszociációs indítékú ragadványnevek csoportjában tárgyalja (B. GERGELY 1977: 108–113). A diák család-, kereszt- és beceneve az elnevezésben asszociációs folyamatokat indíthat el. Jellemző, hogy a hivatalos név egy hasonló hangzású, illetve jelentésű értelmes közszót aktivál a névadó tudatában. A névprodukción a mentális lexikonból való válogatás eredményeképpen történik.

4.2. Családtagok, rokonok nevére vonatkozó ragadványnevek: Két öröklődő ragadványnévben találhatunk szlovák eredetű névelemet. A *Kecsap* (szlk. *kečup* 'kecsöp') metonimi-

kus név az édesapa foglalkozására utal, aki pincér. A *Kis Predszeda* (szlk. predseda 'elnök') nagypapája a mezőgazdasági szövetkezetben dolgozott. A hibrid névszerkezet *Kis* eleme életkorra utal.

4.3. Külső tulajdonságra utaló ragadványnevek: Testalkatra, termetre vonatkozik a metonimikus *Csinka* (szlk. činka 'súlyzó', izmos), *Spekacski* (szlk. špekačky 'krinolin', kövér) és a metaforikus *Obor* (szlk. obor 'óriás', magas) ragadványnév. A feltűnőbb szörzet alapján kapta két különböző iskolába járó diák az *Opica* (2x, szlk. opica 'majom') nevet. A néviselő vörös orrára pedig a *Saso* (szlk. šašo 'bohóc') ragadványnév utal.

4.4. Belső tulajdonságra utaló ragadványnevek: A *Jezsibaba* (szlk. ježibaba 'boszorkány') név rosszalkodó diáklányra utal. A *Saso* (szlk. šašo 'bohóc') név az előzőhöz eltérően vidám tanulót azonosít. Kedvenc ételéről kapta nevét *Treszka* (szlk. treska 'tőkehalból készült majonézes saláta').

4.5. Eseményhez fűződő ragadványnevek: A *Brunder Stirci* hibrid ragadványnév két tanórát idéz fel egyszerre. A néviselő az egyik német órán a *Bruder* 'fiútestvér' szó helyett *Brundert* ejtett, a szlovákon meg rosszul írta fel (stirci formában) a táblára a *štyri* 'négy' számnevet. Az *Oné* (szlk. oné 'izé') az egyik szlovák órán keletkezett, mert a diáknak feleléskor nem jutott eszébe az adekvát szlovák szó és többször megismételte az említett hangsort. *Jedi* a *Jednota* nevű üzletbe járt egy fiú után, akivel jó barátok voltak. A szlovák *Jednota* jelentése 'egység'.

4.6. Ismeretlen eredetű ragadványnév: A kérdőívekben néha elmaradtak a névadási magyarázatok, gyakran a névadók sem emlékeztek a név keletkezésének körülményeire. Ide sorolható a *Doleruki* (szlk. dole ruky 'kezeket le') mondatnév.

A fent említett ragadványnevek egy része olyan szlovák etimonú szavakból keletkezett, melyek a szlovákiai magyar beszélőközösségben elterjedtek, gyakran használatosak. A Magyar értelmező kéziszótár legújabb kiadásában (2003) is megtaláljuk a következőket: *bandaszka*, *burcsák*, *csinka*, *kecsup*, *párki*, *spekacski*, *szanitka*, *treszka* (l. LANSTYÁK 2004). Ezek – a *kecsup* kivételével, amely alaki kölcsönszó – közvetlen kölcsönszavak. Az említett szavakon kívül a szótárban a szlovákiai magyarok által használatos német eredetű *stekker* 'konnektor' szót szintén megtalálhatjuk, mely a diákok között ragadványnévként is él: *Stekker* (hajviseletre utal: „a haja fel van zselézve, mintha stekkerbe nyúlt volna”). A szlovák nyelv hatására kialakult kontaktusjelenségek tehát nemcsak a köznevek, hanem a tulajdonnevek szintjén is megjelen(het)nek (vö. LANSTYÁK 2004; VÖRÖS 2005a, 2005b).

A ragadványnevek között hibrid névösszetételeket, illetve többemű neveket találhatunk. A hibrid ragadványnév nyelvi eredet szempontjából vegyes felépítésű. A *Harcspárki* hapax összetétel, egyedi hibrid neologizmus. A kételemű neveknel a névelemek viszonya alapján az összegyűjtött korpuszban a következő típusokat különböztethetjük meg: 1. Az első névelem magyar eredetű – a második névelem szlovák eredetű: *Kis Predszeda*, *Ugrik Zsaba*, 2. Az első névelem német eredetű – a második névelem szlovák eredetű: *Brunder Stirci*. Az utóbbi példák kódváltásként értelmezhetők, mert a ragadványnév megalkotásában egynél több (példáinkban két) nyelv játszik aktív szerepet.

A szlovák etimonú ragadványneveken kívül kisebb arányban szerepelnek a névanyagban egyéb idegen nyelvből származóak. A német nyelvből három név eredeztethető: a már említett *Brunder Stirci* (az első névelem), *Stekker* és a Kinczer családnévből hangzásbeli analogia által keletkezett *Kinder* 'gyermek'. Az angol nyelvből származnak a következők: *Laj-*

toscsoki (a hibrid névösszetétel első tagja az angol *light* szó magyarosított – *s* képzővel ellátott – formája), Nagy Tamás > *Big Thomas* (a diák család- és keresznevének fordításából alakult kalknév), *Big* 'nagy' (magas termet alapján), *Densz* (dance 'tánc', szeret táncolni), *Lukiboj* (Lukács > Luki, boy 'fiú'), *Nudigörl* (nudisták közé járó girl 'lány').

A Komáromi járásba tatózó falvakban a szlovákiai magyar diákok az informális beszéd-szituációkban a nyelvjárást használják. Ez a névanyagban ritkán érhető tetten, csak néhány tájnyelvi alakváltozatot tartalmaz a korpusz. Az *ly* depalatalizációja figyelhető meg a *Gereble* névben, amely egy sovány diákot identifikál, és ennek ellentettje az *n* palatalizációja a *Tehény* névben, mely erősebb testalkatú diákra utal. Hasonló indítékkal keletkezett a *Sunka* ragadványnév, melyben a vokális zártabbá válik. A *Lubos* becenév fonológiai váza asszociálta a *Lábos* alaki tájszót, melyben szintén zártabbá válás történik (á utáni *o*-zás). Az *Édes* családnév nyelvjárásban használatos kiejtése *Ídēs* az egyik osztályban ragadványnévként funkcionál.

5. A névadókról

A névadás tipikus helyszíne a diákoknál az iskola, ahol szívesen adnak egymásnak különféle ragadványneveket. A névadók elsősorban az osztálytársak. Ritkábban emlékeznek a névviselőkre arra, hogy konkrétan melyik osztálytársuktól kapták a nevet. A névadó hivatalos nevet csak néhány tanuló tüntette fel. A *Kitől kaptad a ragadványnevet?* kérdésre leggyakrabban az osztálytárs(ak) választ adták. A második helyen a barátok szerepelnek, de ezek közül sokan osztálytársak is egyben. Arra is találunk példát, hogy a névadó nem az osztályközösségből származik, hanem egy másik évfolyamba jár. Egy alsóbb évfolyamot látogató diák adhat ragadványnevet egy felsőbb osztályba járó, nála idősebb diáknak. Példaként említhetjük, hogy egy ötödikes diák egy nála három évvel idősebb nyolcadikosnak adott nevet. Azóta a névviselőt az egész iskolában *Süninek* hívják. Ennek ellenkezőjével szintén találkozhatunk, amikor egy felsőbb évfolyamot látogató diák ad ragadványnevet egy alsóbb évfolyamba járóknak. Egy ötödik osztályba járó lánynak kilencedikes barátnői vannak, akik *Teréznek* 'keresztelték át', azóta minden iskolatársa így szólítja őt.

A névadók nemcsak az iskolatársak lehetnek, hanem tanárok is (*Gizi*, *Neszaladj*). Ezen kívül családtagok, rokonok, ismerősök stb. is adhatnak a diákoknak olyan ragadványneveket, melyek az iskolában használatossá válnak. A nevek közvetítői általában a névviselő osztálytársai, illetve iskolatársai. Névadó lehet az osztálytárs édesapja, a tanuló szomszédja, úszómestere stb., az általuk kitalált ragadványnevek (*Puppínó*, *Fakopács Frici*, *Füles*) az egész osztályban elterjedtek.

A névadó ismeretlen maradt egy lány számára, aki egy telefonhíváskor felvette a telefont, és az ismeretlen fiú csúfolódní kezdett vele (*Nokelli*). Mivel az egyik osztálytárs meg hallotta a történetet, egy ideig ezen a néven szólította osztálytársnőjét. Az öröklött ragadványnevek esetében a diákok nem ismerik az elsődleges névadókat, a név 'közvetítői' a falubeliek és az osztálytársak.

6. A nevek élete

A *Mikor kaptad, mióta viseled?* kérdésre kapott válaszok azt mutatják, hogy a diákragadványnevek általában rövidebb időn keresztül használatosak. A jövő mutatja csak meg, melyek lesznek életképesek és kísérik el a továbbiakban is a név hordozóját. A ragadványnév

időszakos használatának voltára legegyértelműbben azok utalnak, amelyek már nem használatosak, csak pár napig, hónapig éltek.

A diákragadványnevek között vannak állandóbbak és ideiglenesek, alkalmiak. Az állandóbb rétegbe (alapnévkincs) azokat sorolhatjuk, melyek az iskolás kor kezdetétől fogva identifikálják viselőjét. A legstabilabbnak az öröklött ragadványnevek mutatkoznak (*Gacsal, Pretyeka, Szotyí, Zuzu*). Ezek már kiskoruktól azonosítják a viselőjét. Az osztálytársaktól kapott ragadványnev csak ritkán marad meg hosszabb ideig: pl. az első osztálytól ismert öt éven keresztül a *Neszaladj, Taki*, és nyolc éven át a *Dzsozefin* ragadványnev.

Az alkalmi rétegbe (kiegészítő névkincs) azok tartoznak, melyek néhány napig, hétig, hónapig élnek. Ez a nevek csúfolódó jellegével, hangulatával is összefüggésbe hozható: a pejoratívabb ragadványnevek ritkán maradnak meg huzamos ideig a szóbeli használatban, ezzel ellentétben a közömbös, illetve kedveskedő nevek hosszabb életűnek mutatkoznak. A *Gereble, Gyüngyülő* ragadványneveket az egyik lány csak addig használta a másikra, míg haragban voltak. A *Betti, a Csúnya Lány* csak addig élt, amíg a TV-sorozat tartott. Többen nem emlékeznek arra, mióta viselik ragadványnevéket, ez is utal e névkincs gyakori változására. Az is megtörténhet, hogy a nevek idővel vándorolnak a rétegek között: egyesek az alapnévkészlet elemeivé válnak, mások kiszorulnak az alkalmi rétegbe, vagy eltűnnek, kihalnak s kikerülnek a használatból. A névanyag dinamikusan változik.

7. A nevek használati köre

A nevek használata szoros összefüggést mutat a névadással, a névadó személlyel vagy közösséggel. Az elnevező (közösség) hosszabb ideig biztosíthatja a név fennmaradását, amennyiben használója marad. Ritkább az az eset, amikor az elnevező személy az általa elnevezettet már többé nem hívja ragadványnevéen, de a közösség többi tagja még továbbra is azon szólítja, illetve említi. Vannak szűkebb és szélesebb körben használatos nevek. A nevek nagy részét az egyes osztályközösségek minden tagja ismeri, de vannak olyanok is, amelyek csak az osztályon belül kisebb csoportokban, illetve egy személy által használatosak. Egyetlen osztálytárs használja a *Dudóka* ragadványnevet, s mivel nagyon jó barátok a név iránti attitűd is pozitív. *Vege* ragadványnevéen csak az elnevező két osztálytárs (*Zombi* és *Pretyeka*) szólítja barátját. Csak néhány nevet ismernek az egész iskolában, ez a névviselő 'státuszától' (pl. nagy csínytevő, kiemelkedő eredményeket elérő tanuló), illetve ismeretési körétől függ. Az egész iskolában ismerik a *Kán* ragadványnevet viselő fiút, aki minden csínytevésben benne van, s mivel az alsóbb évfolyamokba jár két testvére, az idősebbet *Közepes Kánnak*, a fiatalabbikat *Kis Kánnak* szólítják. A legszélesebb körben ismertek a családot identifikáló öröklődő ragadványnevek, melyeknek a fennmaradását a faluközösség is biztosítja. A nevek használati köre idővel változhat: bővíülhet, illetve szűkülhet. Az egyik lányt régebben az egész osztály *Szöszinek* hívta, ma már csak legjobb barátnője hívja így. A tanár által adott név először az osztályban, később az egész iskolában használatossá vált. Vannak nevek, amelyek az iskolában születtek, de a családban és rokonságban is elterjedtek. Ennek a fordítottja is megtörténhet. A családban használatos ragadványnev az osztálytársak, barátok által az iskolába is eljuthat.

8. A ragadványnevek iránti attitűd

A név iránti attitűdöt több tényező befolyásolja. A névadó/névhasználó egyén, illetve közösség, a név születésének színhelye, körülményei, a név sértő, kedveskedő volta, a névhaszná-

lati színtér, szituáció (formális vagy informális), a névviselő és névhasználó közötti viszony (barátok vagy ellenségek), a névadás óta eltelt idő stb. A nevek többsége negatív asszociációt, élményt idéz fel a diákokban: az adatközlők nagy része nem szereti, ha ragadványneven szólítják. A pejoratív ragadványnevek gyakran rövidebb ideig élnek. Az osztálytársnő bosszantására szolgált a *Mú* onomatopoeitikus név, de ez csak addig élt míg ki nem békültek. A névadásban feminizáló tendenciával is találkozhatunk. Az egyik lány, aki pejoratív ragadványnevet kapott a fiúktól, mindegyikükre egy lánynevet talált ki válaszképpen (reciprok névadás), s az osztálytársnői is így használják a neveket: Géza > *Gizike*, Karcosika > *Katika*, Milus-Ilus (Milán) > *Iluska*, Richárd > *Rebeka*, *Rózsika*, Tibor > *Tímea*, Zoli > *Zita*. Megfigyelhető, hogy a fiú keresztnévének kezdőbetűje befolyásolta leginkább a női kereszt-, illetve becenév kiválasztását. Azok a tanulók, akik nem vallották be, eltitkolták ragadványnevüket, valószínűleg azért tették, mert negatívan viszonyulnak hozzá. A „már eltűrom, elviselem” válasz arra utal, hogy idővel megváltozhat a névhez fűződő attitűd. Egyesek megszokták nevüket, közömbösen viszonyulnak hozzá. A név iránti attitűd a névhasználó személyétől is függ. A válaszokból kiderült, hogy vannak olyan diákok is, akik néha szeretik, néha nem szeretik a ragadványnevüket, attól függően, kik és mikor használják. Néhány diák azt írta, hogy a ragadványneven való megszólítást csak barátaitól tűri el, mivel túl személyesnek érzi használatát. Ritkábban szerepelt a kérdőívekben a pozitív attitűdöt felidéző „igen, szeretem a ragadványnevemet” válasz. Van olyan diák is, aki büszkén viseli a nevét (pl. *Roki* 8), mert megtisztelőnek tartja.

Végezetül elmondhatjuk, hogy a magyar–szlovák kétnyelvű környezet hatással van a szlovákiai magyar diákok névadási, névhasználati szokásaira. A névanyag azt mutatja, hogy a diákok a ragadványnev-használatban a magyar nyelvet részesítik előnyben. A gyűjtött korpusz a magyar eredetű ragadványnevek dominanciájára utal.

Irodalom

- BACHÁT LÁSZLÓ 1970. *A ragadványnevek néhány problémája*. In: Névtudományi előadások. II. Névtudományi Konferencia (Budapest, 1969.) Szerk. KÁZMÉR MIKLÓS és VÉGH JÓZSEF. (Nyelvtudományi Értekezések. 70.), Akadémiai Kiadó, Budapest. 130–134.
- BACHÁT LÁSZLÓ 1971. *A hivatalos névből alakult ragadványnevek az iskolában*. Magyar Nyelv. LXVII. évf. (1971), 4. sz., 439–449.
- BACHÁT LÁSZLÓ 1972. *A testi tulajdonságra utaló ragadványnevek az iskolában*. In: Acta Academiae Paedagogicae Nyíregyháziensis. Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei. 4., Szerk. KATONA BÉLA Nyíregyháza. 299–307.
- BACHÁT LÁSZLÓ 1972. *A lelki tulajdonságra utaló ragadványnevek az iskolában*. Magyar Nyelvőr. 96. (1972), 16–20.
- BACHÁT LÁSZLÓ 1972. *Az általános iskolai ragadványnevek alakotani és jelentéstani problémái*. In: Acta Academiae Paedagogicae Nyíregyháziensis. Irodalom és Nyelvtudomány. Szerk. KATONA BÉLA. Nyíregyháza. 101–111.
- BALÁZS JUDIT 1981. *A ragadványnevek nemzedéki kötöttsége egy település névrendszerében*. In: Név és társadalom. A III. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai

- (Veszprém, 1980.). Szerk. HAJDÚ MIHÁLY és RÁCZ ENDRE. Budapest (MNyTK. 160.), 69–71.
- BALOGH LÁSZLÓ 1985. *Az iskolai ragadványnevek gyűjtése és feldolgozása*. Névtani Értesítő. 10., 106–116.
- BAUKO JÁNOS 2000. *Diákragadványnevek Izsán*. Katedra, VII. évfolyam, 4. szám, Dunaszerdahely, 29.
- BAUKO JÁNOS 2001. *Ragadványnevek rendszere Izsán*. Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta, Nyitra.
- BAUKO JÁNOS 2002. *Állatnevek a ragadványnevekben*. Szőrös Kő 6. sz. AB-ART, Dunaszerdahely, 54–57.
- BAUKO JÁNOS 2003. *Ragadványnév-vizsgálatok a nyitrai Konstantin Egyetemen*. Névtani Értesítő. 25., 188–194.
- BAUKO JÁNOS 2004. *Személynévvizsgálatok a nyitrai Konstantin Egyetem magyar szakos hallgatói körében*. In: *Studia artis grammaticae et litterarum*. A Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék Kiadványai I. Szerk. SÁNDOR ANNA és VÖRÖS FERENC. Nyitra, 74–89.
- BERÉNYI ZSUZSANNA ÁGNES 1969. *Iskolai ragadványnevek*. Köznevelés 21.sz., 24–25.
- BERÉNYI ZSUZSANNA 1972. *Az iskolai ragadványnevek gyűjtése*. Magyar Nyelvőr. 96. (1972), 414–419.
- BERÉNYI ZSUZSANNA ÁGNES 1974. *Az iskolai ragadványnevek élete*. In: *Jelentés- és stilisztika*. A Magyar Nyelvészek II. Nemzetközi Kongresszusának előadásai. Szerk. IMRE SAMU, SZATHMÁRI ISTVÁN, SZÜTS LÁSZLÓ. (NytudÉrt. 83.), Akadémiai Kiadó, Budapest. 98–104.
- BÍRÓ FERENC 1997. *Egri szakmunkástanulók névhasználata*. Névtani Értesítő. 19., 30–45.
- BÍRÓ FERENC 2001. *A metafora szerepe a testi tulajdonságra utaló diáknevek alkotásában*. In: *A metafora grammatikája és stilisztikája*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 10. A Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelvtudományi Tanszéke által 1999. október 11–12-én rendezett konferencia előadásainak az anyaga. Szerkesztette és lektorálta KEMÉNY GÁBOR. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 34–44.
- DEÁK ANDREA–HERNÁDI BEÁTA–HICSKA MÁRTA–KEREKES ÉVA–MÁRTA BEÁTA–MISI ÁGNES–MOLNÁR MÁRTA–TOMAN ILDIKÓ 1991. *A hatvani középiskolások kereszt-, bece- és ragadványnevei*. MSZA 95.
- FEHÉR KRISZTINA 2004. *Névelméleti alapvetések a magyar ragadványnév-kutatás első szakában (1872–1957)*. Névtani Értesítő. 26., 73–89.
- FÜLE BERNADETT 1990. *Ragadványnevek szociometriai vizsgálata egy ceglédi általános iskolában*. MND. 88.
- GERGELY PIROSKA, B. 1977. *A kalotaszegi magyar ragadványnevek rendszere*. Kriterion Kiadó, Bukarest.
- GUTTMANN MIKLÓS 1973. *Ragadványnevek az általános iskola felső tagozatos tanulóinak köréből*. Magyar Nyelvőr. 97. évf. (1973), 1. sz., 55–61.
- HAJDÚ MIHÁLY 1994. *Magyar tulajdonnevek*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- HEGEDŰS ATTILA 2001. *Ragadványnév-vizsgálat szociálpszichológiai keretben*. In: *Tanulmánykötet*. NYME Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar, Győr, 291–298.
- JANKÓ KATALIN, SZ. 1983. *Szombathelyi középiskolások szólítónevei*. MSZA. 53.

- Kálmán Béla 1989. *A nevek világa*. 4., átdolgozott és bővített kiadás. Csokonai Kiadó, Debrecen.
- KARACS ZSIGMOND 1982. *Két nemzedék osztálynévsorai ragadványnevekkel*. Névtani Értesítő. 7., 93–99.
- KIS TAMÁS 1996. *Személynevek a szlengben*. Magyar Nyelvjárások. 33., 93–104.
- KIS TAMÁS 1997. *A csoportnevek*. In: Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai, I. kötet, Szerk. B. GERGELY PIROSKA és HAJDÚ MIHÁLY. (MNYTK. 209.) Budapest–Miskolc, 207–214.
- KISVÁRDAI KÁROLY 1974. *Adalékok az iskolai ragadványnevek kutatásához*. Magyar Nyelvőr. 98. (1974), 277–282.
- KOVÁCS LÁSZLÓ 1956. *Debrecen-nyulasi gúnynevek*. Magyar Nyelvjárások. III., 174–184.
- KOVÁCSNÉ JÓZSEF MAGDA 1997. *Diákragadványnevek a kolozsvári Brassai Sámuel Elméleti Líceumban*. In: Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai, I. kötet, Szerk. B. GERGELY PIROSKA és HAJDÚ MIHÁLY. (MNYTK. 209.) Budapest–Miskolc, 214–221.
- KOVALOVSKY MIKLÓS 1969. *Ragadványnevek az iskolában*. Köznevelés 24.sz., 19.
- LANSTYÁK ISTVÁN 2004. *Szlovákiai magyar vonatkozású szócikkek a Magyar értelmező kéziszótár átdolgozott kiadásában*. In: Tanulmányok a kétnyelvűségről II. Szerk. LANSTYÁK ISTVÁN és MENYHÁRT JÓZSEF. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony. 166–211.
- MIZSER LAJOS 1971. *A diáknevekről*. Magyar Nyelvőr. 95. (1971), 40–42.
- MIZSER LAJOS 1972. *Adalékok a diáknév kutatásához*. Magyar Nyelvőr. 96. (1972), 419–422.
- MIZSER LAJOS 1978. *Élménynevek*. Magyar Nyelvőr. 102. (1978), 407–409.
- RAÁTZ JUDIT 1999. *Intern Otto, Angicica, Lütyő és a többiek, azaz a névválasztás a számítógépes csevegőcsatornán*. Névtani Értesítő. 21., 262–266.
- SZABÓ LÁSZLÓ 1990. *Az Őrség személynevei I–II*. MND. 92.
- SZILÁGYI FERENC 1973. *Adatok és szempontok a diáknevek vizsgálatához*. Magyar Nyelvőr. 97. (1973), 51–55.
- TAKÁCS EDIT 2003. *Hali Ari, Úgyisvan bácsi, a Dunyhásék és a többiek, azaz megváltozott funkciójú ragadványneveink*. In: Köszöntő könyv Kiss Jenő 60. születésnapjára. Szerk. HAJDÚ MIHÁLY és KESZLER BORBÁLA. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete–Magyar Nyelvtudományi Társaság. Budapest. 634–641.
- TÖLGYESSY ZSUZSANNA 1993. *Ragadványnévvadás a családban és az iskolában*. Magyar Nyelvőr. 117. (1993), 340–342.
- VÖRÖS FERENC 2005a. *Hely- és személynévi neologizmusok a Felvidéken Trianon után*. Névtani Értesítő. 27. (2005) 197–213.
- VÖRÖS FERENC 2005b. *A nyelvkincs Trianon utáni gyarapodásának egyik módjáról*. In: 101 írás Pusztai Ferenc tiszteletére. Szerk. MÁRTONFI ATTILA–PAPP KORNÉLIA–SLÍZ MARIANN. Budapest. 491–496.